

BİBLİYOGRAFYA :

Behcetî Hüseyin, *Mi'râcü'z-zafer*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2368; Safâî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2569, vr. 40^b-41^a; Şeyhî, *Vekâylu'l-fuzalâ*, III, 661; *Sicill-i Os-mânî*, II, 32; *Osmâni Müellifleri*, III, 29; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-45, II, 783-786; TCYK, s. 154; Levend, *Gazavat-nâmeler*, s. 128-129, 169; Babinger (Üçok), s. 241; Abdülkadır Özcan, *İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Tezleri*, İstanbul 1984, s. 148; Ahmet Ölmez, "Behcetî Hüseyin Efendi'nin Hayatı, Edebi Şâhiyeti ve Eserleri", *Türkük Bilimi Araştırmaları*, sy. 4, Sivas 1997, s. 141 vd.; "Behcetî", TA, VI, 19; "Behcetî Hüseyin Efendi", TDEA, I, 376.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MİRÂHUR
(میراخور)

Saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilâtın başı.

Arapça **emîr** (bey) kelimesinin Farsça-laşmış şekli olan **mîr** ile Farsça **âhûrun** (ahır) birleşmesinden meydana gelen **mîrâhûr** (emîrâhûr) Osmanlıca'da bu şekeiten yanı sıra **imrahor** imlâsiyla da kullanılmıştır. Ortaçağ'da her devletin saray ve ordusunda büyük oranda atlardan ve diğer bazı hayvanlardan yararlanılmış, doyayıyla onlarla ilgili kuruluşların çeşitli adlar taşıyan yöneticileri büyük önem ve itibar sahibi olmuştur.

Abbâsîler devrinde ahırlar harcama cetvelinde büyük yekün tutmaktadır. Bu sebeple Dîvânî h-nafakât'a bağlı olarak büyükbaş hayvan, deve, at, katır, yarış ve av hayvanlarının satın alınması, bunların her türlü ihtiyacının ve bakım masraflarının karşılanması, otlaklarının korunması gibi görevlerle yükümlü Dîvânî'l-kûrâ' kuruldu. Bu daire istabl-i hâssa (halifeye ait özel ahır), istabl-i âmmme (sarayıllara ait umumi ahır), taşradan gelen misafirlerin binekleriyle saraya hediye edilen hayvanların barındırıldığı ahır, ağır yük taşıyan kattırlara ait ahır ve yarış develerinin ahırlarından sorumluydu. Güvenilir kişiler arasından seçilen Dîvânî'l-kûrâ' başkanının hayvanların vasıflarını bilmesi ve onları iyice tanımı gerekiirdi.

Gazneliler, Selçuklular ve Hârizmâshlar gibi Ortaçağ İslâm devletlerinde sarayın ve sultanın hayvanlarının bulunduğu istabl-i sultânîden sorumlu kişilere "mîrâhûr, âhûrsâlâr" (Sâsânîlerde âhâvarasâlâr), âhûrsâlâr pîri, âhûrbeg", Karahanlılar'da ise "ilbaşı" denildi. Mîrâhurların Gazneliler ve Selçuklular'da önemli kumandanlar arasından seçildiği anlaşılır-

maktadır. Nitekim Sultan Mahmûd-i Gaznevî, Mîrâhûr Ahmed Ali Nûştegin'i XIV. Hint Seferi'nde öncü birliklerin kuman-danlığına getirmiştir; Sultan Mesud zamanındaki mîrâhûr da kumandanlar arasında yer alıyordu. Mîrâhûr Înanç Yabgu, Büyüyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra başlayan taht kavgalarında önemli rol oynamıştı. Kaynaklardan, Anatolu Selçukluları'nda I. İzzeddin Keykâvus zamanında Zeynûddin Başara ve I. Alâeddin Keykubad döneminde Esedüddin Ayaz adlı itibarı kişilerin mîrâhûr olarak görev yaptıkları öğrenilmektedir. Eyyûbîler'de de adı bilinen mîrâhurlardan Eslem, Selâhaddîn-i Eyyûbî devrinin büyük emîrlerinden biriydi. Memlûkler'de istabl-i sultânîn bakımından, atların terbiye edilmesinden ve yem ihtiyaçlarının karşılanmasıından mesul olan mîrâhûr mukadde-mü elf rütbesinde bir kumandandı. Memlûkler'de çok sayıda mîrâhûr unvanı taşıyan görevli vardı ve bunlar mîrâhûr-i sâ-nî, mîrâhûr-i sâlis, mîrâhûr-i râbi' gibi farklı rütbelere sahipti. Mîrâhûrû'l-berîf ise istihbarat ve posta görevlileri için at ve teçhizat sağlamakla göreviydi. Bütün mîrâhurlardan sorumlu kişiye "mîrâhûr-i kebîr" deniliyordu. Mîrâhûr-i kebîrlik çok önemli bir makamdı. Sultan Berkuk tahta geçmeden önce bu makamda bulunmuş, "Seyfî'd-dünyâ ve'd-dîn" lakabını da bu sırada almıştı (Tekindağ, s. 46). Gurlular'da ve Hindistan'da hüküm süren Türk-İslâm devletlerinde de mîrâhurluk önemli bir mevkîydi. Delhi'deki Memlûk sultânâldan Kutbüddin Aybeg ve Balaban Han daha önce bu görevi yapmışlardı. Delhi sarayında melik ve han unvanlarını taşıyan ve kendilerine "âhûrbeg-i meymene" ve "âhûrbeg-i meysere" denilen iki mîrâhûr görev yapmaktadır. Mîrâhurların eyalet valiliğine ve ordu kumandanlığına getirildiği de bilinmektedir. Moğollar "akta" (ahta) adı verilen iğdiş edilmiş at kullanırlardı, bu sebeple mîrâhurluk görevini üstlenenlere "aktacı" (ah tacı) deniliydi. Akköyunlular, Safevîler ve Kaçarlar devrinde de mîrâhurluk önemli bir görevdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hilâl b. Muhammed es-Sâbî, *Rüsümü dâri'l-hîlâfe* (nşr. Mîhâîl Avvâd), Beyrut 1406/1986, s. 22-23; ibnül-Esîr, *el-Kâmil*, X, 290; Reşîdüddin Fazlullah-î Hemedânî, *Câmi'u't-tevârîf* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, I, 62; a.e. (nşr. Abdüllerkerim Alioğlu Alîzâde), Bakü 1957, III, 168, 175, 186; Sübki, *Mu'idü'n-nî'am ve mübîdü'n-nî-kâm*, Beyrut 1407/1986, s. 36; ibn Fazlullah el-Ömerî, *et-Ta'rif bi'l-mușâlahî's-şerîf* (nşr. Semîr ed-Dürûbî), Kerek 1413/1992, s. 131-134; Kalkaşendi, *Şubhû'l-a'sâ*, II, 11-12; III, 474-475, 548-549, 568-569; IV, 18-19, 32; V, 433,

461; VII, 224-225; XI, 127-130, 169-171; Makrîzî, *Hutât*, II, 222, 312; Hasan-î Enverî, *İştlâhât-î Dîvânî Devre-yi Gaznevî ve Selçuki*, Tahran 2535 şs., s. 209-210, 212; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 46; Hüsâmeddin es-Sâmerrâî, *el-Mû'essesâtû'l-îdâriyye fi'd-devleti'l-'Abbâsiyye*, Dîmaşk 1971, tür.yer.; Şemîs Şerîk-i Emîn, *Ferheng-i İştlâhât-î Dîvânî-yi Devrânî Mogol*, Tahran 1357 hş., s. 23; Abdülmünîm Mâcid, *Nûzumû'l-Fâtimiyîn ve rûsûmühüm*, Kahire 1979, s. 25-26; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 222, 238-239; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 227-228; A. Christensen, *Îrân fi 'ahdi's-Sâsânîyyîn* (trc. Yahyâ el-Hasşâb), Beyrut 1982, s. 445; İsmail Yiğit, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlûkler*, İstanbul 1991, s. 189, 210; Hasan el-Bâşâ, *el-Fünûnû'l-İslâmîyye ve'l-vezâ'if 'ale'l-âsâri'l-'Arabiyye*, Kahire, ts. (Dârî'n-nehdati'l-Arabiyye), I, 174-186; Mehmet Aykaç, *Abbâsî Devleti'nin İlk Dönemi İdarî Teşkilâtunda Divânlar: 132-232/750-847*, Ankara 1997, s. 145, 149-150; Haluk Kortel, *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilât: 1206-1414* (doktora tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 102-105; M. Hanefî Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneiler Devlet ve Saray Teşkilatı*, Ankara 2002, s. 203; İsmail Hakkı Uzuncarsılı, "Mîrâhûr", İA, VIII, 347-350; D. Ayalon, "Amîr Âhûr", EI² (ing.), I, 442; D. O. Morgan, "Aktâjî", Elr., I, 730; Hâdî Alîmzâde, "Âhûrsâlâr", DMBî, I, 147-150; Abdülkadır Özcan, "İstabî", Dâ, XIX, 203-206.

ABBAS SABBÂĞ

Osmanlı Devleti'nde. Önceleri has ahîra bakan bir görevli varken daha sonra işlerin artması üzerine sayıları ikiye çıkınca teşkilâtın başında olana büyük mîrâhûr, yardımcısına da küçük mîrâhûr dendi. Kaynaklarda ve belgelerde bunlar ayrıca "emîr-i âhûr-i kebîr, emîr-i âhûr-i küçük; mîrâhûr-i büzürg-i dergâh-i âlî, mîrâhûr-i küçük-i dergâh-i âlî; mîrâhûr-i evvel, mîrâhûr-i sâ-nî, mîrâhûr-i evvel-i şehriyârî, mîrâhûr-i sâ-nî-i şehriyârî" diye de anılır. Sadece saray ahırlarına değil Kırım hanları, vezîriâzamlar, beylerbeyiler, sancak beyleri gibi üst düzey devlet adamlarının ahırlarına bakan hizmetli için de mîrâhûr unvanı kullanılmıştır.

Osmanlı saray teşkilâtında mîrâhurluğun ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak Fâtih Sultan Mehmed devrine ait 883 (1478) tarihli bir mevâcîb defterinde istabl-i âmirenin İlyâs Bey isimli bir mîrâhurun idaresinde dokuz bölük halinde 129 kişiden meydana geldiğinin belirtilmesi söz konusu teşkilâtın gelişmiş olduğuna işaret eder. Bu bakımından mîrâhurluğun daha erken bir tarihte, I. Murad veya Orhan Gazi devirlerinde ihdas edildiği düşünülebilir. 1478'de has ahîrin başında bir mîrâhûr ve yar-